

ESKOLASTIKA GORENGO MVIAILLAN

Amairugarren gizaldia izan zan eskolastikoen filosofiaren gorengo maillea ikusi ebana, Averroes'en eskolan asi, Frantziskotarren eskola biakaz jarraitu, Oxford'eko Ikastetxe Nagusia be kontuan dala eta Txomindan-en edo dominikuen giroa oldutasunean dagoala.

Gero eskolastikearen bera-aldia asten da nominalismoagaz eta mistikuen bide okerrakaz.

ISLANDARRAK ETA JUDATARRAK

Eskolastikaren atean, Sem'darrak aurkitzen doguz aurrelari. batez be Abizena. Averroes eta Mamonides.

Musulmanak edo islandarrak, Maoma' ren itzaldiak entzun ebezanetik jakintza-arlo pseudo bat sortu eben, batez Andaluzia-aldean.

Abizena (980) osagille ospetsu bat izan zan eta asko idatzi eban lenengo osagille-arloan eta gero filosofi-arloan eta Platon'en bidea artu arren. alegin osoa egiten dau Aristoteles'en irakatsiak artzen. Burubide orokorren edo unibersalen arazoa aztertzen dau eta metafisika "ente" edo danaren jakituri lez artuta onen izatea zer dan itauntzen dau. Gauzak Jainkoagandik datoz iturritik ura lez (emanaziñoa) eta adimena da azkenengo etorri dan ura. Monismoa da ba Abizena'ren ulerbidea.

Andaluzia'ko arabeen artean Averroes (1126) dogu nagusi, beronek ezagutu ebalako lenengoz erdi-arloan Aristoteles eta beronen bidez eldu zan Akiñotarragana.

Averroes'ek asko idatzi eban. filosofi. teoloji, osagilletza. eskubide-arloa eta izar-iztia gai lez artuta. baiña gutzat garrantzizkoenak dira berak Aristoteles'en lanai egindako iru azalpenak. Nai dauana Aristoteles'en lanak garbitzea da barruan daroazan platonkeriak kenduta. baiña ez eban lortu emanatismoa eta Jainkoa bera gauzen iturri artzea, azken baten panteismoarako bidea: Jainkoak betikotasunean egin eban mundua eta orain ezin leike aldatu bere lana. Adimena munduan bakarra da, Jainkoagaz bat da gurea dogun adimena.

Judatan-en artean filosofo nagusia gure erdi-ugarte onetan Ben Gabirol edo Abizebron dogu (1020): Platonkeri barriaren barru-barruan dago: Mundua ez da besterik Jainkoagan diran burubideak izadira sartzea baiño.

Urrengoa Judatarren artean Maimonides (1135) dogu: Onek be danaren ostein Jainkoa bera ipinten dau, baiña mundua denporearen barruan egiña dala diño, ez betidanik. Emanatismoa da ba bere filosofia.

Arabiar eta Judatar dira jakitun aundi orrek oiñarrian dirala eta onein oiñarrian Platon eta Aristoteles dirala sor-

tzen da erdi-aroko filosofi nagusia. Eskolastika eta XIII gizaldian eldu dira irakasbide onen eskolak gorengo mailara.

Goi-mailla ori lortzeko laguntzak bi oneik izan ziran: Ikastetxe Nagusiak, lekaide eskaleak.

Jokera bi agiri dira argi: Bata Platon'egandik dator bidean Augustin deuna daua, Bonabentura deunagana eta bestea Aristoteles'gandik Averroes bidean dala, Akiño'ko Tomas deunagana. Ez zan gauza erreza izan Aristoteles Erdi-arloan onartua izatea.

Asi gaitezan Frantziskotarren edo Buenabentura deunaren eskolea azaltzen

Beste eritxi asko inguruan aurkitu arren frantziskotarrak Augustin deuna artu eben eredu lez eta noizean bein sartzen dabez inguruan bizi-bizi dagozen beste eritxi batzuk.

Buenaventura deuna (1221) Fidantza'ko Juan ize-nez, irakasle ospetsua izan zan baiña irakaskintza itzi eban ogeita amasei urtekoa zala bere ordenako nagusi izendatu ebelako. eta idazten jarraitu eban 1274n. urtean, Lion'ko Eleiz-Batzar Nagusian il arte, kardinal zala.

Irakasle laikoak fraille eskaleen aurka burruka egiten asi ziran, eta Buenabentura santua izan eben eskaleak aldeko.

Jainkoa ba-dagoala baieztatzeko zioen artean onartzen dau Antselmo deunaren argudio ospetsua.

Buruan jaiogabeko burubideak dagozala be onartzen dau. platonkeriaren bidean.

Bere metafisikan iru gai dira nagusi: mundugintza, mundua egiteko Jainkoagan dagozan ereduak eta munduaren azken-elburua.

Munduak ez dauka betikotasunik eta onetan gogor jokatzen dau Mundua betikoa dala diñoan Aristoteles'en eritxiaren aurka, Platon'eri jarraituz.

Mundua ezagutzeko bide bi ikusten dauz: zentzunak be-maillan eta adimena goi-maillarako, eta lenengo ezau-bidean Aristoteles'egaz dago eta bigarreanean Platon'egaz edo San Augustin'egaz.

Azalpen baragarriak daukaz edestia zatitzean eta Iru-tasun Santua eredu dala.

Frantziskotarrak, San Buenabentura'ren ondoren curen eskoleagaz janTaitzen dabe. eskola barri onen buru Juan Duns Eskoto dala.

Onek Oxford'en eta Canbridge'n eta Paris'en ikasi eban eta toki orreitan azaldu eban Pedro Lonbardo'ren

FILOSOFIA

Sententzi-liburua eta 1301n. urtean Paris'en daukagu irakasle. Baiña VIII Bonifazio Aita Santuaren alde agertu zalako, erbesteratu egin eben. Etxeratu eta laster 1307n. urtean il zan 43 urtekoa zala.

Irakasle zorrotza (subtilis) esaten jako Eskoto'ri, Andra Mari-zalea be bai Sorkunde garbiaren alde zio au agertu ebalako: "Potuit. decuit ergo fecit". Jainkoak al eban gauza zan sorkunde garbia, egitea ondo egoan gauzea zan, orduan egin eban.

Frantziskotarren bigarren eskola onek onartzen dau Aristoteles, lenengo eskoleak baiño askoz geiago, baiña ez tomastarren erara. naiago dabe Abizena'ren bidea. Edo Augustin deunarena. Orregaitik esaten da Eskoto'k asten dauala Eskolastika'ran beera bidea.

Ezagutzeko bidean. era bi daukaz Eskoto'k. intuiziñoarena ta kenketa edo abstrakziñoarena. Intuiziño ez dogu ezagutzen Jainkoa eta ez beste izakiak be, emen bide bakarra kenketa edo abstrakziñoa dogu. Ez dau onartzen Jainkoagana eltzekon Anselmo deunaren bidea.

Mundugintzarako platondarren ereduak onartzen dauz eta Jainkoak askatasunaz dakaz izakiak mundura eredu orreik artuta.

Eskoto'ren jarraitzailleak bide barri bat zabaldu eben, nominalisten edo Ockhan'en bidea.

Eskola aundi bi onen biartetan, eta Txomindarren eskolea aztertzeraz sartu baiño lenago, zerbait esan dagigun Oxford'eko eskoleari buruz. Anglandarren eskolea da au.

Ikastetxe Nagusi onen bide bereizi bat eukan asieratik. es Paris'koaren lakoa.

Irakasle oneik ez dabe onartzen Aristoteles'en bidea eta ez Platon'ena be, antxiñatik datorren eskolastika da curen bidea.

Roberto Grosseteste (1175) da irakasle nagusia: Ezagumen ziurrenak matematikarenak dira eta eurak dira izadia ulertzeko bide bakarra. Jainkoa da argi bakarra gauzak ulertzeko eta diran gauzak bere eredu egiketak dira.

Roger Bakon (1210) izan zan bere jarraitzaillea, frantziskotarra. Paris'en izan zan irakasle baiña gotzaiñak kondenatu e^s in ebazan bere 219 tesisak eta iges egin bear izan eban. Ordenako nagusiak be kondenatu eta espetxeratu egin eban.

Berak bere aldetik bere denporako irakasle guztiak kondekatu ebazan, "txomindarren mutiko biakaz" (Tomas deuna ta Alberto deuna) asita.

Ezagutzea zentzunetatik asten da, baiña gero Jainkoak argitzen dau.

Baiña goazen Eskolastikaren goi-mailla dan Txomindarren eskolara eta emen aurkituko doguz lenengo ta bein Alberto Magno eta Akino'ko Tomas beronen ikaslea.

Alberto Magno giza-iztian Aristoteles'en jarraitzaillea da. ^sri ma errazoiduna da gorputzaren forma bakarra. Eta ezagutzeko bidean be osoan onartzen dau Aristoteles'en kenketa edo abstrakziño-bidea. Baiña zalantzak agertzen

dauz Anselmo deunaren argumentua onartzeko. Metafisika'n platontasun barriaren bidea janaitzen dau.

Baiña Grezia'n Platon eta Aristoteles gallurra ziran lez bigarren gaillurra, Erdi-Aroan, San Buenabentura ta Akino'ko Santo Tornas dira.

Aztertu daigun Santo Tomas.

Akino'n jaio zan (1225): 1247n. urtean joan zan Paris'era Alberto Magno'ren ikasle izatera. Laster egin eben irakasle eta lan asko idatzi ebazan, Pedro Lonbar-do'ren Sententzi-liburuen azalpenagaz asita.

Ez eutsen baketan izten irakasle laikoak.

Bere burubideetan Aristoteles da garrantzi aundiko pentsalaria, baiña bera gorago doa, fedeak eskatuta. San Augustin eta Platon be ez dauz osoan baztertzen. baiña ezagutzeko asierea zentzunak dira, jarraitzeko kenketa edo abstrakziñoa.

Filosofia zatitzeko bidea, izadiarena, buruarena, joka-bideena dira. Ortik lau zati: burubideena. izadiaren. matafisikarena eta jokabideena.

Kenketa edo abstrakziñoa egikera be iru mailla jarten dau, Beozio'ri jarraituz: Fisika, matematika eta metafisika.

Gure adimena aztertzen dau, baiña ez ezelan be adimendun gutiak dauken bakarra eta Jainkoagaz bat eginda.

Oso-osoan alboratzen dauz Platon'en idea-ereduak.

Jaikoagana eltzeko bost bideak azaltzen dauz eta ez dau onartzen Anselmo deunaren bidea. Iru elbide dira egillea bear izatea. binkaintasunaren maillak eta neurriak kentzea. Jainkoari gauza batzuk analojiz ezartzen jakoz, bizia esaterako, beste batzuk osteraz irudi lez baiño ez esatera aitzaz izatea.

Txarraren arloak be garrantzia dauko Akino'ko Tomas'en irakatsietan. kataroen aldian bizi zalako: Txarra ez da besterik onaren muga baiño. Au San Augustin'egandik artua dau.

Akiño'ko Tomas'ek areno asko izan ebazan, baiña bere irakatsiak, gauza barriak izanik, arin zabaldu ziran. XXII Juan Santuak kanonizatu egin eban (1323) eta or alboratu ziran areno guztiak

XIV gizaldian asi zan Eskolastikaren beerakadea. Avignon'go Aita Santuakaz eta Sartalde'ko zisma aregaz, eleiz-giroa bera ba galdu zalako.

Or agertu zan Durando txomindarra eta hatez be Ockhan nominalistea. Au laster artu eben aurrean bere denporan eta erbestera bialdu. baiña herau da fisofi barriaren asierea.

Filosofoen ostein mistikuak etorri ziran: Eckhart eta Ruysbroeck batez be.

Amaitu da eskolastikea baiña altxor aundi bat gertatzen da errian ber-jaiotza sortzeko

~

OLAZAR'tar MARTIN'ek